

Václav Jirásek:

Příspěvek k názvosloví v rostlinné teratologii.

Při sestavování článku Teratologický zjev v květenství pšenice polské atd., otisknutém v Čs. Bot. listech 4 : 99—102, 1952 působilo mi určité potíže přesné názvoslovné vyjádření pozorovaných typů abnormit, především prorůstání (prolifikace, proliferace). K objasnění dosavadního a dosti odlišného pojmání jednotlivých typů proliferace používám v dalším uvedení názorů aspoň oněch klasiků rostlinné teratologie, jejichž díla mi byla k dispozici.

O proliferaci se zmiňuje již C. Linné („Prolifer flos, ubi ex uno flore alius enascitur“, *Philosophia botanica*, 1780, p. 81), nehledíc k údajům starším, uvedeným v mém zmíněném příspěvku (l. c. p. 100), na který odkazují i pro citaci další literatury. Moquin-Tandon (l. c. p. 344) používá názvu *Prolificatio* nebo *Flores proliferi*. Případy, kdy květem prorůstající osa nese listovité útvary, jmenuje Linné *Flores frondosi* („Prolifer autem frondosus dicitur, cum proliferi proles foliosus fit“, *ibid.*), Moquin-Tandon (l. c. p. 345) jako *Fleurs frondipares*, a případ, kdy prorůstající osa nese opět květ nebo květy jako *Fleurs floripares* (*ibid.*). Dále rozeznává též autor (l. c. p. 346) prorůstání středem (*Prolification médiane*) a úžlabím (*P. axillaire*), pro něž zná na příklad Georg. Engelmann (De antholysi prodromus, 1832, p. 43 a 48) pojmy *diaphysis* a *ekblastesis*, ačkoli pro prorůstání květenství, jeho proliferaci vlastně extraflorální razí pojmenování *anthesmolysis* a pro proliferaci květní oběho typu *antholysis*. Tohoto pojmu, který uvádí před Engelmannem na příklad již Frid. Spenner (*Flora Friburgensis*, 1825 až 1829) se však v dnešní terminologii rostlinné teratologie používá k označení abnormit, jež s typickými proliferacemi jsou jen málo příbuzné (srovnej na příklad O. Penzig, l. c. I., p. II). Pro mimokvětní typ prorůstání, vztahující se výhradně jen na květenství zná Moquin-Tandon (l. c. p. 346) pojem *Prolification latérale*. Všechny tři typy proliferace, uváděné tímto klasikem rostlinné teratologie mohou být buď *frondiparní* nebo *floriparní*. Pokud se týče prorůstání plodů píše Moquin-Tandon (l. c. p. 367), že prorůstající květy jsou zpravidla neplodné, pouze někdy přinášejí plody, jež opět mají náchylnost k proliferaci a mají prorůstající osu listonosnou, květonosnou nebo znovu plodonosnou, při čemž každý z těchto typů může být svým umístěním *mediánní*, *axilární* nebo *extraflorální*.

Podobně dělí proliferace M. T. Masters (l. c. p. 121), podle toho, zda adventivní pupen je na vrcholu osy (*prolifikace mediánní*), v úžlabí některého květního orgánu (*p. axilární*) nebo zcela mimo květ (*p. extraflorální*). Podle povahy pupenu může být každý z těchto případů *foliární* nebo *florální*. Autor uvádí četné případy uvedených typů proliferace květenství (l. c. p. 133—136) a květů (p. 160—163; 173—176). Konečně se zmiňuje (l. c. p. 177 a následující) o tak zvané *prolifikaci složitě*, kde dva i více typů prolifikačních vystupují současně.

O. Penzig (l. c. I., 1921, p. IX) poznamenává správně, že pojmu prolifi-

kace se používá ve velmi rozmanitém smyslu, ale že téměř vždy označuje centrální nebo axilární prorůstání květů nebo květenství. Pro proliferaci květenství se zpravidla používá výrazu *p. mediánní* nebo *p. laterální*. Pro proliferaci květu doporučuje užívat Engelmannovy (l. c.) pojmy *diaphysis* (pro prorůstání centrální) a *ekblastesis* (pro axilární). V obou případech rozeznává Penzig (l. c. p. V) *diaphysis* nebo *ekblastesis frondiparní*, kdy prorůstající osa je prýtem, *floriparní*, kdy osa je jednokvětá nebo nese aspoň rudiment květu a konečně *racemiparní*, kdy prorůstající osa je vícekvětá, tedy květenstvím. Engelmannův pojem *anthesmolysis* definuje Penzig (l. c. p. II) jako centrální nebo postranní prorůstání květenství, především květenství hlavičkovitých, na příklad strboulů u čeledi *Dipsacaceae* nebo úborů u *Asteraceae*. *Antholysis* (Spencer l. c.) značí v dnešním teratologickém názvosloví uvolnění květů, především zlistnatění květů na prodloužené ose (srovnej na příklad K. Domin, Rostl. tvarosloví, 1925, p. 26). Pro případy typické proliferace je tedy tento pojem nepoužívaný a nepoužitelný. K. Kavina (Morfologie rostlin, 1950, p. 250) uvádí proliferaci jako prorůstání květu nebo plodu, buď osou hlavní (*diatyse*) nebo postranní (*ekblastese*). J. Stroh (Missbildungen im Tier- und Pflanzenreich, Jena 1929, p. 24) používá místo pojmu proliferace *proliferace* a píše, že je to centrální nebo axilární prorůstání květu nebo květenství, u těchto příležitostí také postranní (jako *ekblastesis*). Většina botanických morfologů a teratologů se přidržuje při používání pojmů *diatyse* a *ekblastesis* názoru Penzigo va.

Z předloženého je zřejmé, že přesné rozčlenění jednotlivých typů proliferace i jejich názvosloví je v rostlinné teratologii dosud málo přesné. Necháme-li stranou proliferaci plodů nebo plodenství, kdy se jedná vlastně o pokračování prorůstání květů nebo květenství anebo o případy k typické proliferaci nepatřící (ostatně již Masters, l. c. p. 160 se přimlouvá, aby se upustilo od užívání pojmu „proliferace plodu“, poněvadž v případech, kdy je opravdu upotřebitelný je zbytečný a v četných jiných případech se ho používá falešně), a vynecháme-li proliferaci extraflorální jako samostatnou kategorii, poněvadž je zahrnuta buď v proliferacích květenství anebo její případy možno sotva dobře rozlišit od zmnožení nebo rozdělení květní stopky, mohli bychom *typické proliferace* dělit na skupinu *jednoduchých* a *složitých*, ony zprvu jmenované na *inflorescentní* a *florální* a obojí dále podle umístění prorůstající osy a jejího charakteru. Používání pojmu *diatyse* a *ekblastesis* bychom mohli rozšířit pro kategorie proliferací květenství i květů s rozlišující předponou *anthesmo-* a *antho-*. Tím se ovšem v předloženém přehledu třídění stávají kategorie A. a B. pouze pomocnými. Domnívám se, že složeniny vyjadřující přímo a jedním slovem vlastnost proliferace, zda se jedná o květenství nebo květ a prorůstání mediánní nebo axilární současně je výhodnější (již také s hlediska jednotnosti) než nomenklatura binomická, jež v tomto případě by byla: *anthesmolysa mediánní* a *a. axilární*, kdežto u květních proliferací by zůstaly jen pojmy *diatyse* a *ekblastesis*, jež již plně vyjadřují umístění prorůstající osy. Pojmu *anthesmolysis* s. str. jsem v předloženém návrhu třídění typů proliferací nepoužil z důvodů, zřejmých z definice Penzigo vy (l. c. p. II) a také proto, že by mi v tomto případě chyběl pojem, souhrnný výraz pro všechny proliferace květní. Nově jsem zavedl ještě pojem *proliferace polyracemiparní* pro případy, kdy prorůstající osa nese nikoli jediné (*racemiparní*), nýbrž větší počet $\pm$ vyvinutých květenství. V navrhovaném přehledu kategorií proliferací jsou u pojmů uvedeni i jejich autoři, název latinský a český.

Prolificatio L i n n é
(prorůstání, proliferace).

I. *Prolificatio simplex* J s k.
(prorůstání jednoduché,
proliferace jednoduchá).

II. *Prolificatio composita* M a s t e r s
(prorůstání složité,
proliferace složitá).

[A. *Inflorescentiae simplex prolificatio* J s k. [B. *Floris simplex prolificatio* J s k.
(jednoduchá proliferace inflorescentní).] (jednoduchá proliferace
florální).]

1. *Anthesmodiaphysis* J s k.
(anthesmodiafysa).

2. *Anthesmo-ekblastesis* J s k.
(anthesmo-ekblastesa).

1. *Anthodiaphysis* J s k.,
diaphysis sensu E n g e l m.
(anthodiafysa).

2. *Antho-ekblastesis* J s k.
ekblastesis sensu E n g e l m.
(antho-ekblastesa).

a. *Anth. frondipar* P e n z i g
(anth. frondiparní).

b. *Anth. floripar* P e n z i g
(anth. floriparní).

c. *Anth. racemipar* P e n z i g
(anth. racemiparní).

d. *Anth. polyracemipar* J s k.
(anth. polyracemiparní).

Kategorie a, b, c, d se souhlasně opakují u *anthesmo-ekblastesis*, *antho-diaphysis* a *antho-ekblastesis*. V přehledu jsou zahrnuta pojmenování nejen případů dosud známých, nýbrž i možných, tedy i oněch prozatím jen teoreticky předpokládaných. V případném dalším členění proliferací složených je možno použití v jednotlivostech navrhovaných pojmů. Podle navrhovaného přehledu bylo by na příklad zařazení anomálie, nalezené u pšenice polské (l. c. p. 99) toto: proliferace jednoduchá jako *anthesmodiafysa polyracemiparní* (*prolificatio simplex*, *anthesmodiaphysis polyracemipar*) s vynecháním kategorie A. jako nadbytečné.

В. И р а с е к :

Дополнение к терминологии растительной тератологии.

Автор вносит предложение к более точному обозначению и научной классификации разных типов прорастания (*prolificatio*). Для этого он пользуется, кроме уже опубликованных, совершенно новыми терминами. Все эти термины приводятся, как по латыни с именами авторов, так и с названиями с чешским окончанием. В постепенном обзоре предлагаемых категорий содержатся не только случаи прорастания до сих пор известные, но также возможные и затем лишь теоретически предполагаемые, таким образом такое предложение классификации является полным.

V. J i r á s e k :

The contribution to the terminology in the plant teratology.

The author makes a proposal for the exact describing and scientific classification of diferent types of proliferation. He uses for that purpose a terminology which has been published before, but he invents quit a new terminology as well. The names introduced are on the one hand in Latin, on the other hand in Czech, with czech terminations. Tn the summary of the proposed categories are include not only the cases of proliferation known up to this time, but even the possible cases in future, which are as yet known as hypothesis. This means that the above mentioned proposal is complete.